

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Anton Lavasanipour Rasnaie

Lex Aquilias påverkan på den svenska skadeståndsrätten

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin: VT21

Innehåll

INNEHÅLL	2
SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1. INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Metod och material	8
1.5 Forskningsläge	8
1.6 Disposition	9
2 LEX AQUILIA	10
2.1 Den romerska rättens bakgrund	10
2.2 Lex aquilias bakgrund och regler	10
3 SVERIGE	13
3.1 Reception	13
3.2 Culpaprincipen I äldre svensk doktrin	13
3.3 Hovrättens roll i Sveriges rättsbildning	14
3.4 Culpaprincipen i hovrätten	15
3.5 Culpaprincipens införande i Svensk lagstiftning	16
3.6 Nutida skadeståndsrätten i Sverige	17
4 ANALYS	19
4.1 Tidslinje	19
4.2 Lex Aquilias påverkan på Sveriges skadeståndsrätt	20
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	22

Källförteckning	22
Litteraturförteckning	22

RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	24
------------------------------	-----------

Summary

The purpose of the essay is to examine the ancient roman law lex Aquilia and its role in the Swedish regulatory framework. The essay is focused on lex Aquilia's influence on Swedish tort law. The purpose is to define lex Aquilia's code and its historic background. It also treats in which time frame it started to impact Swedish law and how it has been applied.

Based on the above the following questions are discussed: Lex Aquilia's origin and content, when and on which grounds did it appear in Swedish law, how much of an influence has it on past and current tort law.

Lex Aquilia was the first modern tort law, it was adopted 200 years before Christ by the Roman people gathering. The law was made in three chapters which together expressed the concept of culpa. Guilt is the pure Latin translation of culpa. Lex Aquilia's code stated when someone had to bear the guilt of damages and how to calculate the reimbursement.

The Roman emperor Justinian's act Corpus Juris Civilis was the first civil codification. In the institutions which was one of the four parts of the code there are written comments on lex Aquilia from the ancient jurists of Rome. Lex Aquilia was to be amplified through the comments on the institutions. The current culpa assessment in today's law requires intent or recklessness. This framework was already established in the 16th century in Sweden. In the early 16th century a conclusive transformation was made in the regulatory framework. The current laws were dated and Sweden was in need of adoption of new legal principles. Corpus Juris Civilis was adopted at the same time the first court of appeal was created. The court of appeals rulings was treated as law and since the judges used Corpus Juris Civilis as a source of law lex Aquilia was adopted.

Lex Aquilia's similarity to today's law is striking. The principles of assessment of caution it clearly adopted from Corpus Juris Civilis. Our current framework for damages in sports and games is also influenced by the comments on lex Aquilia from the institutions.

Sammanfattning

Denna uppsats behandlar den romerska lagen lex Aquila och dess roll i det svenska rättsväsendet i stort och dess påverkan på skadeståndsrätten särskilt. Den syftar till att definiera lex Aquilias regler och bakgrund. Syftet är även att visa när lex Aquilias regler tillträdde Sverige och hur dom har tillämpats.

Utifrån ovannämnda redogörs följande frågeställningar: Lex Aquilias uppkomst och innehåll, när och i vilket samband gjorde den tillträde i Sverige, hur pass stor påverkan har den haft i vår nutida samt dåtida rätt.

Lex Aquilia var den första moderna skadeståndslagen, den antogs 200 år före Kristus av den romerska folkförsamlingen. Lagen bestod av tre kapitel som tillsammans gav uttryck till begreppet culpa. Skuld är den rena översättningen av ordet. Lex Aquilias regler angav när någon skulle bära skulden för en skada och hur man bedömde den ersättning som skulle utges.

Den romerska kejsararen Justinianus verk Corpus Juris Civilis var den första civillags samlingen. I institutionerna som var en del av samlingen finner man kommentarer på lex Aquilia från dåtidens stora jurister. Lex Aquilia kom att utvidgas genom institutionerna och dess tillämpningsområde kunde utläsas.

Den skadeståndsrättsliga culpabedömning som vi har i dagens skadeståndslag kräver uppsåt eller vårdlöst handlande. Denna princip fastställdes emellertid tidigt i den svenska historien. Redan under 1600-talet var det huvudregeln för bedömningar av skuld. Under tidiga 1600-talet skedde en omfattande utveckling av det svenska rättsväsendet. På grund av föråldrade lagar adopterade vi den romerska rätten från Corpus Juris Civilis. Hovrätterna som institut tillträdde även under denna period, deras domar ansågs var den levande rätten och likställdes med lagstiftning. Domarna använde den romerska rätten som rättskälla, i flera rättsfall som behandlas

kan vi se hur pass stor betydelse lex Aquilia utgjorde för skadeståndsrättsliga dispyter.

Lex Aquilias likheter med vår nutida skadeståndsrätt är slående. Principerna om aktsamhets bedömning är tydligt adopterad av Corpus Juris Civilis. Skadeståndsansvar vid sport och spel är även denna starkt influerad av institutionernas kommentar på lex Aquilia.

Förkortningar

HD
NJA
Svjt

Högsta domstolen
Nytt juridiskt arkiv
Svensk Juristtidning

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Culpa är ett begrepp som används framförallt i skadeståndsläran inom juridiken, begreppet avser handling som genom vårdslöshet orsakat skada.¹

Culpa härstammar från den romerska rätten, närmare bestämt lex Aquilia. Lex aquilia antogs av den romerska folkförsamlingen 200 före Kristus och utgör grunden för den europeiska ersättningsrätten.² I svensk lagstiftning blev culpareglerna aktuella under 1800-talet.³ Lagförslag till en culpa regel i Handelsbalken lades fram, den gick ej igenom dock intogs culpa regler i 1864 års strafflag. 1800-talet var den tid då lex Aquilias uttrycktes i lagstiftningen det europeiska rättssystemet, i Tyskland betecknades den culpaprincip som grundades i lex Aquilia som den eviga sanningen.⁴

I dagens lagstiftning är culparegeln central inom både straffrätten och skadeståndsrätten. Om ej uppsåt skall det föreligga vårdslöshet, alltså culpa. Det behandlas dock ej djupgående i dagens doktrin i vilken grad lex aquilia har och påverkat dagens lagstiftning. Culparegeln är central men den romerska rätten verkar nästintill bortglömd. Det finns därför utrymme att vidare undersöka lex Aquilias påverkan på den svenska lagstiftningen.

¹ Schmidt SvJT 1954, s. 467.

² Tamm, s. 189.

³ Karlgren, s. 14.

⁴ Karlgren, s. 13.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att presentera lex Aquila, dess innehåll och påverkan på dem, svenska culpareglerna. Huvuddelen av uppsatsen koncentreras kring culpareglernas inträde i den svenska rättshistorien samt hur pass stor roll den romerska rätten har spelat för de svenska skadeståndslagarna.

Uppsatsen frågeställning är: vilka likheter och skillnader har lex Aquilias skadeståndsregler mot de regler vi har i dagens skadeståndsrätt. Underfrågor till denna redogörelse är: När och av vilken anledning gjorde lex Aquilias regler om skadestånd inträde i svensk rätt?

Syftet är också att undersöka hur tidslinjen var för lex Aquilias inträde i både svenskrätt och svensk lagstiftning.

Mitt ändamål är att sedan framföra min egen åsikt kring lex Aquilias roll i skadeståndsrätten. De kommer baseras på de doktrin jag behandlat samt de rättsfall jag undersökt från framförallt tidiga 1600-talet.

1.3 Avgränsningar

Uppsatsens fokus kommer att ligga på lex Aquilias culparegler. Uppsatsen kommer behandla lex Aquilias roll i den svenska ersättningsrättens historia. Lex aquilias i den europeiska ersättningsrätten behandlas utförligt i tyska doktrin men på grund av författarens språkkunskaper kommer uppsatsen framförallt behandla svenskt doktrin. Lex Aquilias regler och kommentarer från Corpus Juris Civilis presenteras i arbetet. Då uppsatsens syfte är dels att presentera en tidsram för lex Aquilias tillämpning i svensk rätt kommer flera tidsperioder presenteras. Framförallt behandlas 1600-talet och 1800-talet samt nutid.

1.4 Metod och material

Uppsatsen behandlar dels ett rättshistoriskt perspektiv, dels ett komparativt perspektiv. Uppsatsen belyser den romerska rättens ersättningsregler (lex Aquilia) och dess roll i den svenska rättsutvecklingen. Uppsatsen behandlar även culpareglerna i ett komparativt perspektiv där likheter och skillnader mellan dagens culparegler i svensk rätt och de lex aquilia presenteras.

Materialet uppsatsen stödjer sig på är svenskt rättspraxis, litteratur, doktrin och förarbeten. Lex Aquilia behandlas framförallt i litteratur och doktrin, i synnerhet från författarna Ditlev Tamm och Stig Jägerskiöld. Tamm behandlar framförallt lex Aquilas innehåll och framställning, Jägerskiöld behandlar lex Aquilias tillträde i det svenska rättsväsendet.

Svenskt praxis används framförallt i uppsatsen för att behandla när culpareglerna uppstod i Sverige och hur de tillämpades vid den tiden. Lagförslag, förarbeten och lagstiftning tillämpas för att behandla culpareglernas utveckling i ersättningsrätten.

1.5 Forskningsläge

Det saknas omfattande doktrin på lex Aquila och dess roll i svensk lagstiftning. Stig Jägerskiöld⁵ är en av de få som har behandlat området djupgående, framförallt i ett rättshistoriskt perspektiv. Tre av Stig Jägerskiölds verk behandlar den romerska rättens påverkan i svensk rättshistoria; Utländsk juridisk litteratur i svenska juristbibliotek från tiden före år 1734 (1965), Studier Rörande Receptionen Av Främmande Rätt I Sverige Under Den Yngre Landslagens Tid (1963) , Om culpa-ansvaret

⁵ Svensk historiker och jurist, 1911-1977.

under 1600-1700- talen (1977) några anteckningar om svensk rättspraxis och doktrin.

Lex Aquila behandlas omfattande i diverse doktrin. På grund av att majoriteten av litteraturen som behandlar ämnet är skriven på tyska finns där begränsad tillgång till denna litteratur. Ditlev Tamms⁶ verk gällande romerska rättens inflytande på europeisk rättsutveckling är omfattande. Han behandlar och översätter Lex Aquilia ingående i: Romersk rätt och europeisk rättsutveckling (1996).

1.6 Disposition

Uppsatsen är uppdelat i fyra kapitel, ett inledande kapitel som beskriver uppsatsens struktur. Kapitel två behandlar lex Aquilia, dess historia och regler. Kapitel tre behandlar Sveriges culpareglers historia och användning. Det avslutande kapitalet är en analys mellan Sveriges culparegler och lex aquilia i ett komparativt perspektiv.

⁶1946, Dansk rättshistoriker.

2 Lex Aquilia

2.1 Den romerska rättens bakgrund

Den romerska civilrätten tog sin form i de tolv tavlornas lag cirka år 450 före Kristus. Originaltexten har inte överlevt.⁷ Det vi vet idag om romersk rätt kommer framförallt från lagsamlingar gjorda under det sjätte århundradet som skapades på order av Kejsaren Justinianus.⁸ Lagsamlingen kom att döpas till Corpus Juris Civilis. Den var uppdelade i fyra delar; codex som var kejserliga förordningar skapad av Justinianus. Digesterna som var uttalande och skrifter från de stora juristerna. Institutionerna som var en lärobok för jurister och till sist novellerna som var ny lag som passerades efter år 534 före Kristus som inkorporerades i lagsamlingen.⁹

2.2 Lex aquilias bakgrund och regler

Lex Aquilia utgör grunden för den moderna skadeståndsrätten vi tillämpar idag.¹⁰ Lagen tillämpades som skadeståndstalan under den klassiska romerska perioden.¹¹

Lex aquilia var uppdelad i tre kapitel. I första kapitlet fastställs att skada som tillfogats slav eller fyrfotat djur skall ersättas till ägaren utifrån egendomens högsta marknadsvärde det föregående året.¹² Det andra kapitlet i lagen fastställs skuldåterhämtning vid bedrägeri. Kapitel två i Lex Aquilia förlorade sin relevans tidigt i historien, redan i kejsar Justinianus institutionerna är kapitel två utebliven. I kapitel tre fastställs talerätt för

⁷ Stein, s. 7.

⁸ Stein, s. 1.

⁹ Modeér, s. 39.

¹⁰ Tamm, s. 185.

¹¹ Tamm, s. 186.

¹² Tamm, s. 81.

ersättning för skada på alla andra djur och livlösa ting som ej behandlats tidigare i lagen.¹³

Lagens utvidgning skedde genom juridiska tolkningar av lagens språkbruk, genom dessa tolkningar kunde man göra en individuell beräkning av skada och ersättning.¹⁴

Lex Aquilias skadebegränsning utgick från att skador som vållats direkt med fysiska medel gjorde lagen tillämplig. I institutionernas kommentar på lex aquilia 4.3.16.1. fastställs att talan enligt lagen endast kan tillämpas om någon har vållat skadan direkt. Analog talan medgavs enligt kommentaren mot den som har vållat skada på annat sätt. Till exempel medgavs analog talan mot den som överansträngt annan mans djur så de bröt samman, eller låst in annan mans slav så de dog av svält.

Lagen utvecklades dock med tiden så att ersättningsrätt även medgavs till dem som löpt skada av indirekta handlingar genom försummelse eller underlåtelse. En pretor, högt uppsatt ämbetsman, medgav talerätt till medborgare som orsakats skada av försummelse eller indirekt handlande. I Ulpianus, romersk jurist, kommentarer i institutionerna kan vi se hur ersättningsrätten utvecklades till att täcka de situationer där pretorn har medgivit talerätt.¹⁵

I Ulpianus kommentar; ad edictum XVII (D.9.2.7.1-7) kan vi utläsa en diversefall där lex Aquilias användningsområde behandlas. Den som bär en för tung börda och kastar av den och dödar en slav så tillämpas lex Aquilia. Det var hans eget beslut att låta sig lastas på ett sådant sätt. Pegasus, senator i rom, kommenterar till stycket att även den som halkat och orsakat skada skall endast ansvara efter lex Aquilia om han påtagit sig en för stor börda eller vårdslöst passerat en hal väg. Proculus, romersk jurist, fastställde att

¹³ Tamm, s. 188.

¹⁴ Tamm, s. 186.

¹⁵ Tamm s. 189.

den som blir blivit knuffad av annan så den vållar en skada, inte bär ansvar då den han inte har medvetet vållat skadan. Därefter kunde talan medges mot han som har knuffat.

I Ulpianus kommentar finner vi även att lagen inte medgav ersättningsrätt för den som lidit skada eller dödats i en form av tävling, om det skedde offentligt, då skadan har vållats för ärans och tapperhetens skull och inte för att orsaka skada. Den som sårar den som håller på att dra sig ur kampen kan bli ersättningsskyldig enligt lex Aquilia.¹⁶

Labeo, romersk jurist, kommenterar i Ulpianus kommentarer att den som gett en sjuk slav en lätt knuff och denne dör svarar han efter lex Aquilia, därför knuffen kan ha varit det som dödat denne.¹⁷

¹⁶ Tamm s. 190.

¹⁷ Tamm s. 191.

3 Sverige

3.1 Reception

Användning av rättsliga fenomen från annan rättskultur benämns som reception, till exempel användning av annans lagregel, rättsprincip eller lagbok.¹⁸ Reception förutsätter i normala fall att det land som använder sig av främmande rätt innehar en mindre utvecklad rättskultur än motparten. Termen reception innebär ett medvetet upptagande av en rättslig teori som utvecklats i en annan rättskultur.

Auktoritetsreception är när en rätts teori adopterats av ett mottagande land med anledning av verkets auktoritet.¹⁹ Under medeltiden användes auktoritetsreception när man adopterade den romerska rätten. Det var enligt rättshistorikern Paul Hoscaer den romerska juridikens auktoritet som var anledning till att den tillämpades.

Behovsreception är den form som skedde under 1600-talet i Sverige. Denna form av reception är när adoption av rätts teori skedde med anledning av behovet att fylla in luckor i sin egen lagstiftning.²⁰

3.2 Culpaprincipen I äldre svensk doktrin

De första arbetena inom civilrätten i Sverige framkommer på 1600-talets början. Culpaprincipen är redan vid denna punkt i historien fastställd. Johan

¹⁸ Modeér, s. 20.

¹⁹ Modeér, s. 21.

²⁰ Modeér, s. 22.

Skytte, rådmann och friherre, skriver i sin kommentar till stadslagen att förmyndarens ansvar begränsas till culpa.²¹ Johan Loccenius, holländsk utbildad jurist som undervisade i Uppsala, behandlar culpaansvar med sin redovisning för civilrättsliga institut samt vid analys vid straffrättsliga frågeställningar. Johan Olofsson Stigernhök, professor i juridik, fastställer culpaprincipen år 1672 då han behandlar ansvarsförhållande angående lån; låntagare och mottagare skall vara skyldig för att svara för dolts, culpa levit och lata.²²

3.3 Hovrättens roll i Sveriges rättsbildning

Hovrätterna inrättades i Sverige i början av 1600-talet till följd av den judiciella revolutionen. Perioden från 1600-talet fram till 1734 års lag utmärktes av rättens utveckling genom praxis från hovrätterna.

Rättstillämpningen av den levande rätten som skapades i praxis gjorde stort avtryck i svenskrätt särskilt då den skrivna lagen förklarades som ett supplement till hela rättsbildningen av konung Karl IX år 1608. Landets lagar hade blivit obruklig. Hovrätten spelade en stor roll i förnyandet av landets rättssystem och stod därmed i spetsen av den behovsreception som skedde under tidigt 1600-tal i landet.²³ Corpus juris civilis var en erkänd rättskälla för hovrätternas medlemmar och intog en plats i de juridiska bibliotek hovrättsdomarna använde sig av.²⁴ Exemplar av Digesterna fanns på domarnas bord och tillämpade i hovrätternas praxis.²⁵

²¹ Jägerskiöld, s. 152.

²² Jägerskiöld, s. 153.

²³ Modeér, s. 86.

²⁴ Jägerskiöld, s. 23.

²⁵ Modeér, s. 87.

3.4 Culpaprincipen i hovrätten

Culpa är redan den allmänna regeln för skadestånd såväl i som utanför avtalsrättsliga konflikter. Denna syn konstateras i rättspraxis redan från tidigt 1600-tal. Rättsfallen bevitnar även att ersättningsrätten är i överensstämmelse med den romerska Justinanska rätten, det vill säga *lex aquiliae culpaprincip*.²⁶

Det skärpta kravet på aktsamhet beroende på situation fastställs i svenskt praxis under 1600-1700-talet. Man gjorde alltså inte en analys på individens egenskaper, istället beaktade man vad normalt som borde krävas av en man i dennes ställning.²⁷

I en frakträttsliga dispyt har hovrätten lyft fram denna form av culpa bedömning.²⁸ I fallet Joachim Röpke ./ Paul Kleet år 1681, fann rätten skepparen ansvarig. Domaren Salanus höll skepparen ansvarig, Skeppet är sent kommet genom hans försummelse. Domaren Hassel kom till samma slutsats, han fastställde skepparen i culpa då han icke har gjort allt vad en skeppare bör göra..²⁹

I hovrättsfallet Tomas Bergman ./ Karin Johansdotter år 1661, behandlades fullmaktshavares ansvar. Domare Magnus Larsson anför, att svarande har gjort sig skyldig till culpa. Ingen vis och försiktig man hade agerat på det sätt som Bergman gjort.³⁰

²⁶ Jägerskiöld, s. 156.

²⁷ Jägerskiöld, s. 159.

²⁸ Jägerskiöld, s. 144.

²⁹ Jägerskiöld, s. 148.

³⁰ Jägerskiöld, s. 159.

Det fastställs i praxis från hovrätten, att culpa kunde föreligga vid de fall där underlåtenhet att handla har orsakat skada. I hovrättsfallet Magnus Gabriel De la Gardie ./ Peter Berendts arvingar år 1669, fastställde rätten att culpa förelåg när tillgångar inför arv ej redovisats.

Under mitten av 1700-talet blev det en självklarhet att försummelse som lett till skada innebar ansvar. I Svea hovrätt år 1758 i målet Anders Wikström m.fl. ./ Olof Long så förklarade domarna Stillman och Stenman, att ersättningsskyldig förelåg inte endast vid vilja och uppsåt, utan även vid vårdslöst agerande.³¹

3.5 Culpapriincipens införande i Svensk lagstiftning

Praxis från hovrätten och doktrin, som utvecklades under 1600-talet, gjorde sitt avtryck i lagkommissionens arbete för 1734 års lag.³² Lagens konstruktion har följt ersättningsrättens principer som skapades i lex aquilia och tillämpades i praxis och doktrin från 1600-talet. Lagen gör skillnad på vilja (dolus), vållande (culpa) och olycka (casus).³³

I 1864 år strafflag inträdde bestämmelser om skadestånd på grund av brottslig gärning. Lagens sjätte kapitel stiftades det första officiella skadeståndsreglerna i svensk rätt, lagen var starkt påverkad av culpapriincipen. I första paragrafen i sjätte kapitlet nämns både uppsåt och vållande.³⁴ Lex aquilias culpapriincip påverkade tydligt 1800-talets lagförslag, ett lagförslag från lagkommittén år 1828 uttryckte det

³¹ Jägerskiöld, s. 158.

³² Jägerskiöld, s. 186.

³³ Jägerskiöld, s. 187.

³⁴ Karlgren, s. 14.

ovannämnda: skada, som någon lidit genom annans vållande, skall gäldas, även i de fall, som ej lagen särskilt utsätts äro.

Ersättningsrätten reglerades i strafflagens bestämmelser ända fram till år 1972 då en egen skadeståndslag framtog. I förarbetena till år 1972 skadeståndslag behandlas culpaprincipen i svenskrätts historia. Man fastställer att culparegeln är lånad från den romerska rätten och att det är denna som uttrycks i kapitel sex i 1864 års strafflag. Det fastställs även att culpaprincipen har gjort framsteg i den svenska rättsordningen på grund av övergripande domstolspraxis.³⁵

3.6 Nutida skadeståndsrätten i Sverige

Den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar personskada eller sakskada skall ersätta skadan framgår av andra paragrafen i Skadeståndslagen (1972:207). Bestämmelsen innehåller culparegeln.³⁶ Skada som orsakats genom ofrivillig handling är ej ansvarsgrundande enligt bestämmelsen.

Definition av vårdslöshet i dagens rätt är lik den som användes i praxis redan på 1600-talet. Principen Bonus Pater Familias som översätter till husfader i hovrätterna uttryckte den aktsamhet som kunde förväntas av en försiktig och omsorgsfull fader.³⁷ Principen tillämpas inte i dagens rätt då den är föråldrad, den klassiska husfadern är inte ett begrepp som används i

³⁵ prop. 1972:5 s. 19.

³⁶ Juno internet, Skadeståndslagen (1972:207) 2 kap. 2, not 5, 2021-05-21.

³⁷ Jägerskiöld, s. 159.

dagens samhälle.³⁸ Aktsamhetsbedömningen i dagens rätt är fokuserad på omständigheterna och inte personen i det specifika fallet. Detta kommer till uttryck i såväl lagstiftning som praxis samt doktrin. Ett exempel där aktsamhetsbedömningen i dagens rätt fokuserar på omständigheterna istället för personen är i Trafikförordningen (1998:1276) I andra kapitlet första paragrafen fastställs att förare skall agera försiktigt i den mån som krävs för att undvika trafikolyckor med hänsyn till omständigheterna. Denna aktsamhetsbedömning kommer även till uttryck i praxis. I NJA 1983 s. 232 ogillades talan mot en hästägare som stämdes på grund av att hans hästar hade brutit sig ur in inhägnad och orsakat en olycka på allmän väg. I domskälen fastställer Högsta domstolen att svarande har vidtagit de försiktighetsåtgärder som krävs av en person i hans situation och därmed skall ansvar ej medges.³⁹

Skador vid sport och lek behandlas i modern praxis, då fastställs det att ersättning inte alltid skall utgå vid skada i dessa fall. I NJA 1993 s. 149 behandlas ansvar för en golfspelare som skadat en parkerad bil. HD motiverar domen med att en viss skaderisk accepteras av de som deltagit i spel som medför risk.⁴⁰ I fall NJA 1974 s. 585 har två yngre pojkar spelat bollspel med klubbor, ena pojken träffar den andra i ansiktet under spelet. HD fastställer i domen att mildare aktsamhetsregler bör vara tillämpliga vid spel som innebär risk för deltagarna. HD kommenterar även i domskälen att skadestånd inte borde utgå vid de fall hänsynslösheten varit i spelets normala natur.⁴¹

³⁸ Pålsson, SvJt 2006 s. 267.

³⁹ NJA 1983 s. 232.

⁴⁰ NJA 1993 s. 149.

⁴¹ NJA 1974 s. 585.

4 Analys

4.1 Tidslinje

Lex aquila och dess culparegler gjorde sitt tillträde i det svenska rättssystemet på 1600-talet. Hovrätterna spelade en stor roll i Sveriges rättsutveckling under 1600-talet då vi recipierade den romerska rätten. Då det svenska rättssystemet hade en omfattande förändring under början av 1600-talet blev hovrätternas avtryck desto större. Sveriges lagstiftning var föråldrad och den levande rätten som kom att bli praxis var grunden för framtida lagstiftning. Det framgår av Jägerkiölds verk på området att domarna på hovrätterna inte bara varit inspirerade av den romerska rätten utan Corpus Juris Civil var erkänd som legitim rättskälla som skall ha tillämpats flitigt. Utöver hovrätternas tillämpning av lex Aquilia har även doktrinen visat att 1600-talet var starten på culpreglernas inträde i svensk rätt. Johan Skyttes kommenterar till stadslagen visar att lex aquilias inträde på vår rättsordning skedde relativt tidigt i historien. Johan Loccenius som undervisade i Uppsala, tillämpade lex aquilias culpa regler i sina verk. Loccenius lär haft ett stort inflytande på generation av jurister som studerat under honom.

Under 1700-talet började culpaprincipen göra intryck på lagstiftningen. I förarbeten till år 1734 års lag diskuterades en eventuell culpabestämmelse. Förslaget nekades och vi fick vänta till 1864 års straff lag innan Sveriges första culpabestämmelse blev etablerad. Det faktum att culparegeln först lagstiftades år 1864 har gjort sitt avtryck på doktrinen. Hjalmar Karlgren har i sitt verk skadeståndsrätt skrivit att culpareglerna först slog igenom på 1800-talet i Europa och Sverige. Detta kan vara något missvisande, trots att det stämmer att culpa först lagstiftades under den tidsperioden. Under 1600-1700-talet hade praxis samma värde i svensk rätt som lagstiftningen.

I propositionen till 1972 års skadeståndslag kommenteras att culpareglerna i stor grad har tillämpats flitigt av domstolarna. Vi kan med stor precision fastställa att culpareglerna på ersättningsrättens område insteg i samband med behovsreceptionen och hovrätterna under tidiga 1600-tal.

4.2 Lex Aquilias påverkan på Sveriges skadeståndsrätt

Uppsatsen har i stora drag behandlat lex Aquilia och dess roll i vårt rättssystem. Rättsfallen från 1600-1700-talet bekräftar lex Aquilias inverkan på våra tidiga skadeståndsrätt. Praxis har haft en stor roll på ersättningsrättens område, detta framförallt på grund av vår bristfälliga lagstiftning på området. Vårslöshet och uppsåt som är översättningen av culpa och dolus från lex Aquilia och är grunden för skuldproblematiken. I propositionen till vår skadeståndslag bekräftar lagstiftarna att culparegeln är lånad från den romerska rätten. Det finns därmed belägg att konstatera att lex Aquila har haft en betydande roll i vår skadeståndsrätt.

I Ulpianus kommentar i institutionerna såg vi hur ansvar inte skulle medges mot den som skadat annan i tävling. Det ställdes även ett aktsamhetskrav mot den som hade en motståndare som drog sig ur tävlingen. Vi kan utläsa en liknande logik kring aktsamhet i både NJA 1974 s. 585 och NJA 1993 s. 149. HD stipulerade i både fall att ersättning inte alltid skulle medges vid skador som skett i samband med spel som har riskfyllda moment i sin natur. Det finns inga belägg på att justitieråden i respektive fall stödde sig på institutionernas kommentarer på lex Aquila när dom dömde. Likheterna är dock slående och jag anser att det inte är en slump att vår praxis är så lik principiellt med den äldre romerska rätten.

Den aktsamhets bedömning som skedde i hovrätternas domar under 1600-1700-talet baserades på Bonus Pater Familias principen. Principen utvecklades emellertid med tiden. Den användes likväl på ett dynamiskt vis redan då. I frakt dispyten i mål Joachim Röpke ./ Paul Kleet, fann rätten att skepparen inte hade gjort vad som kunde förväntas av en flitig skeppare. Den aktsamhets bedömningen är liknande den vi använder än idag. I NJA 1983 s. 232 jämfördes svarandes aktsamhet med någon som följt de riktlinjer som lantmäteriet angivit. Rättsväsendet tillämpar inte längre Bonus Pater Familias dock har grund principerna adopterats.

I Ulpianus kommentar ser vi ett uttryck till strikt ansvar. Labeo säger att den som givit en sjuk slav en lätt knuff och dör skall svara enligt lex Aquilia då det kan vara knuffen eller sjukdom som orsakat döden. Här faller likheten

bort med vår rätt, vi har i vissa situationer strikt ansvar dock inte i den grad där som nämns ovan. Att svara för en skada som ej kan bevisas vara konsekvens av ditt handlande är främmande för vår rätt.

Det ska nämnas att receptionen av den romerska rätten inte var på grund av dess auktoritet, trots att resultatet är densamma anser jag det av vikt att påpeka att våra culporegler adopteras på grund av brist på annan lagstiftning.

Käll- och litteraturförteckning

Källförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1972:5 Skadeståndslag

Trafikförordningen (1998:1276)

Litteraturförteckning

Ditlev, Tamm (1996), Romersk rätt och europeisk rättsutveckling. Nerenius & Santéus.

Jägerskiöld, Stig (1963), Studier rörande receptionen av främmande rätt i Sverige under den yngre landslagens tid. Almqvist & Wiksell.

Jägerskiöld, Stig (1965), Utländsk juridisk litteratur i svenska juristbibliotek från tiden före 1734. Almqvist & Wiksell.

Karlgren, Hjalmar (1972), Skadeståndsrätt. Norstedts Juridik.

Modéer, Kjell (2010), Historiska rättskällor i konflikt. Kjell Å Modéer & Santéus förlag.

Stein, Peter (1999), Roman law in European history. Cambridge university press.

Artiklar

Jägerskiöld, Stig (1977), Om culpa-ansvaret under 1600- och 1700-talen: några anteckningar om svensk rättspraxis och doktrin. Rättshistoriska studier serien II band 5 s.145-196.

Påhlsson, Robert (2006), Om värderingars roll i rättstillämpningen. SvJT s. 257-272.

Schmidt, Folke (1954), Om culpabegreppet. SvJT s.467-469.

Elektroniska källor

Bertil Bengtsson , Skadeståndslagen (1972:207), Karnov lagkommentar
(Juno) hämtad 2021-05-21

Rättsfallsförteckning

Svea hovrätt, Tomas Bergman ./ Karin Johansdotter år 1661

Svea hovrätt, Magnus Gabriel De la Gardie ./ Peter Berendts arvingar år
1669

Svea hovrätt, Joachim Röpke ./ Paul Kleet år 1681

Svea hovrätt, Anders Wikström m.fl. ./ Olof Long år 1758

NJA 1974 s. 585

NJA 1983 s. 232

NJA 1993 s. 149